Perustuslakivaliokunnan kuuleminen, HE 100:2024

Sisällys

Perustuslakivaliokunnan kuuleminen, HE 100:2024 1
1 Johdanto 2
2 Metsäsaamelaisten instituutio 3
2.1 Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ja lapinkylät 3
2.2 Lapinkylät ja metsä- ja inarinsaamelaisten kotiseutualue 4
2.3 Kotiseutu -käsite ja saamelaiskäräjälain muutosesitys 5
3 Saamelaisuus 7
3.1 Yleistä saamelaisuudesta 7
3.2 Saamelaismääritelmä, SakäL 3 § 8
3.2.1 Perusteita saamelaismäärityksen 3 §:n kohta 2 säilyttämiselle 8
4 Rasismin ja syrjinnän kuvaa 11
4.1 Metsäsaamelaiset kohtaavat rajua syrjintää 11
4.2 Ihmisoikeudet ovat jakamattomia ja ne kuuluvat kaikille 12
5 Vaikutusten arviointia 13
5.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset 13
5.2 Lyhyt analyysi HE 100:2023 15
6 Oikeusvaltiotarkastelua 22
7 Lopuksi 23

1 Johdanto

Saamelaiskäräjälain muutosesitys on epäonnistunut. Saamelaiskäräjälain muutosesitys 100:2023 ei ratkaise Suomen saamelaisongelmaa, vaan tilanne tulee entisestään kärjistymään.

Kestävään ja oikeudenmukaiseen, Suomen oikeusvaltioperiaatteita noudattavaan ja kunnioitettavaan lainsäädäntöön pääsemiseksi tulee huomioida KAIKKI Suomen saamelaiset yhdenvertaisina kansalaisina lain edessä ja yhteiskunnassa.

Saamelaiskäräjiin ja saamelaisuuteen liittyvät ongelmat eivät poistu saamelaiskäräjien itsehallinnolla tai poistamalla oikeuksia ja vapauksia sekä lain suojaa niiden oikeilta omistajilta, metsä- ja inarinsaamelaisilta sekä muilta kansalaisilta. Saamelaiskäräjälain muutokseen sisältyy vakavia perustuslaillisia ja ihmisoikeuksiin kohdistuvia ongelmia. Saamelaisuutta ei voi peruuttaa.

Norjassa pitkään jatkunut kiista kalastajasaamelaisten saamelaisuudesta ratkesi yhteiskunnan oikeudenmukaiseen ja rohkeaan ratkaisuun ja yhdenvertaisuuden voittoon; kalastajasaamelaisten oikeudet saamelaisuuteen turvattiin lailla.

Lainmuutoksen yksi kestämätön lähtökohta on mitätöidä metsä- ja inarinsaamelaisten alkuperä ja identiteetti ja lain suojaa saamelaisuudessa, joka ajantasaisen saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmässä heille on määritelty.

Saamelaiskäräjät ajaa saamelaiskäräjälain muutosta, jossa laista poistettaisiin saamelaismääritelmän 3 §:n kohta 2 (lappalaispykälä), joka määrittää metsä- ja inarinsaamelaisten saamelaisuuden, syntyperän ja alkuperän. Se tarkoittaa alkuperäiskansaan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten etnisen olemassaolon poistamista. Saamelaiskäräjälain muutoksella laillistetaan alkuperään, syntyperään ja identiteettiin kohdistuvaa syrjintää. Se on yksi vuosisatamme suurimmista ihmisoikeusrikoksista. Alkuperäiskansalaisuutta ei voi peruuttaa.

Suurin ongelma saamelaisuudessa on rasismi saamelaisuuden sisällä. Suomeen saamelaisuus on jakautunut kahtia: vallassa olevat pohjoissaamelaiset suvut vs. äänioikeudettomat alkuperäiskansaan kuuluvat metsä- ja inarinsaamelaiset saamelaisena kansanosana.

Toinen kestämätön lähtökohta on saamelaiskäräjien itsehallinto. Perusteita erityiskohtelulle ei ole.

Lapinkylien parlamentti tekee työtä kaikkinaisen saamelaiseen kansaan kohdistuvan syrjinnän poistamiseksi.

2 Metsäsaamelaisten instituutio

2.1 Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ja lapinkylät

Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry on **LAPINKYLIEN PARLAMENTTI.**

Suomen alkuperäisten saamelasten yhteistyöjärjestö ry, lyhyesti Lapinkylien parlamentti, virallisti toimintansa rekisteröitymällä yhdistykseksi lokakuussa 2021 (rekisteröinti 27.12.2021) toimiakseen metsä- ja inarinsaamelaisten yhteistyöjärjestönä ja virallisena toimijana. Lapinkylät ovat olleet Suomen saamelaisten ensimmäisiä saamelaisia virallisia yhteisöjä / instituutioita. Niitä ei ole koskaan lakkautettu, vaikka osa sen yhteiskunnallisesta toiminnasta on siirtynyt kuntien vastuulle.

Lapinkylien parlamentti ajaa metsä- ja inarinsaamelaisten oikeuksia ja vapauksia kokonaisvaltaisesti Suomen lakien ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Lapinkylien parlamentti toimii alkuperäiskansaan kuuluvien metsäsaamelaisten organisaationa entisen Kemin Lapin lapinkylille. Lapinkyliä ei ole koskaan lakkautettu, joskin niiden hallinnolliset tehtävät siirtyivät kunnille. Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry:n ylin päätösvalta on parlamentin yleisellä kokouksella.

Tavoitteet ohjaavat Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry:n toimintaa. Lapinkylien parlamentti ajaa alkuperäiskansaan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten oikeuksia ja vapauksia kokonaisvaltaisesti Suomen lakien ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti.

Sen tavoitteena on syntyperältään ja alkuperältään saamelaiskäräjälain 3 §:n ja sen kohta 2 määrittelemien alkuperäiskansaan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten oikeuksien ja vapauksien säilyttäminen ja vahvistaminen sekä turvaaminen tuleville sukupolville.

Tarkoituksena on kulttuurin ja kielen vahvistamien ja metsäsaamelaisten lainsäädännössä olevien etujen, oikeuksien ja vapauksien turvaaminen muuttuvassa yhteiskunnassa. Niitä ovat muun muassa lapinkylien lappalaisten oikeudet alueenkäytössä ja perinteisissä elinkeinoissa. Omistus ja omistuksen kaltaiset erityiset oikeudet ovat periytyviä oikeuksia. Kulttuuriperintömme on rikas. Pyrimme varmistamaan kulttuurin ja perinteisen tietämyksen siirtymistä tuleville sukupolville.

Metsä- ja inarinsaamelaisten tulee voida nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista ilman rajoituksia ja syrjintää. Metsä- ja inarinsaamelaiset pyrkivät tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen lain edessä ja saamelaisessa yhteiskunnassa. Kaikille omalla kotiseudullaan asuville Suomen kansalaisilla tulee olla yhdenvertaiset oikeudet osallistua oman alueensa hallintoon ja päätöksentekoon.

2.2 Lapinkylät ja metsä- ja inarinsaamelaisten kotiseutualue

Lapinkylät ovat osa Suomen lappalaisten, nykyisten metsä- ja inarinsaamelaisten instituutioita. Ne muodostettiin osaksi Ruotsin valtakunnan hallinnollista organisaatiota. Kemin Lapin alueella on Inarin, Keminkylän ja Sompion, Kitkan, Kittilän, Kuolajärven, Maanselän, Peltojärven ja Sodankylän lapinkylät. Alkuperäiskansaan kuuluvat metsä- ja inarinsaamelaiset polveutuvat lapinkylien lappalaisista ja ovat lapinkylien oikeuksien perillisiä.

Saamelaiskäräjät ei ole, eikä ole koskaan ollut lapinkylä, eikä sillä ole lapinkylien ikimuistoisia oikeuksia. Lapinkylien parlamentti on alkuperäiskansaan kuuluva metsä- ja inarinsaamelainen yhteisö, joka perustettiin entisen **Kemin Lapin lapinkylien yhteistyöorganisaatioksi** toimimaan avoimesti ja demokraattisesti osana yhteiskuntaa.

Metsä- ja inarinsaamelaiset ovat saamelaiseen alkuperäiskansan kuuluvia saamelaisia, joiden esivanhemmat on merkitty maa- veronkanto- ja henkikirjoihin lappalaisiksi (viittaus saamelaismääritelmään). Rekisterimerkintöjen mukaan he ovat asuneet samoilla asuinsijoillaan lapinkylissä aina 1500 luvulta saakka – tosiasiassa paljon pidempään. Metsä- ja inarinsaamelainen kulttuuri elää vahvana metsä- ja saamelaisten kotiseutualueella.

Aikoinaan kaikkia saamelaisia kutsuttiin virallisella nimellä lappalainen[1]. Se oli viranomaisissa käytetty termi kaikista, nykyisistäkin, saamelaisista. Kun lappalainen -sanaa on alettu käyttämään halventavassa merkityksessä myös metsä- ja inarinsaamelaiset ovat siirtyneet käyttämään itsestään omankielistä nimeä metsäsaamelainen. Kuolajärven saamen murteesta löytyy sana, sämmelaž– saamelainen, jota lapinkylissä käytettiin puhuttaessa omasta kansasta omalla kielellä. Sana esiintyy myös paikannimenä Saamelaiskuusikko. Tässä asiakirjassa käytetään molempia ilmaisuja siten, että lappalainen = saamelainen -merkityksessä.

[1] Lappalainen on samaa tarkoittava termi kuin saamelainen. Aikoinaan kaikkia saamelaisia kutsuttiin virallisella nimellä lappalainen. Kun lappalainen -sanaa on alettu käyttämään halventavassa merkityksessä, on siitä siirrytty sanaan saamelainen. Saamelainen sana perustuu metsä- ja inarinsaamelaisten Kemin saamen kieliseen ilmaisuun heistä itsestään. Tässä asiakirjassa käytetään molempia ilmaisuja siten, että lappalainen = saamelainen -merkityksessä

2.3 Kotiseutu -käsite ja saamelaiskäräjälain muutosesitys

Rajat lapinkylien välillä olivat selkeitä. Riitatilanteessa lapinkylien lappalaiset kävivät käräjiä, ja niiden päätökset osoittavat alueisiin liittyvät henkilökohtaiset metsästyksen ja kalastusalueiden oikeudet olivat myös yksiselitteisiä ja kuuluivat lapinkylien lappalaiselle. Käräjäpöytäkirjojen mukaan Lapin raja 1600–1700-lukujen vaihteessa kulki Enontekiö-Kittilä alueelta Kuusamoon. Tämän rajan pohjoispuolella oleva alue katsottiin kiistattomasti kuuluvan Lapinkylien alueeksi. Ne määrittivät tarkasti pyynti ja keräilytalouden alueet lapinkylien kesken kuin myös lapinkylien sisällä

Jokaisella suomalaisella **on kotiseutualue**. Se kuvaa yksityisyyden piiriin kuuluvaa aluetta, jossa hänellä on ja tulee olla yhdenvertaiset oikeudet ja vapaudet muiden alueella asuvien kanssa. Neljän pohjoisimmankunnan alueella asuu noin 18.000 Suomen kansalaista. Saamelaisten kotiseutualue on myös noin 15.000 muun kuin saamelaiskäräjien saamelaisten kotiseutualue.

Kotiseutualue ja yhdenvertaiset oikeudet
Saamelaisten kotiseutualueella ei toteudu yhdenvertaisuus kansalaisten kesken. Kuntien hallinnon tulee perustua kunnan asukkaisen itsehallintoon (PeL 121 § 1 mom.). EU-ihmisoikeussopimuksen 8 ART antaa laajaa suojaa ja tukee kotisutualueellaan asuvia kansalaisia. Nämä yleiset oikeudet kuuluvat kaikille. Saamelaiskäräjälain muutos nostaa Saamelaiskäräjät ylivertaiseen määräävän asemaan ja velvoittaa kaikkia viranomaisia varhaisessa vaiheessa neuvottelemaan tavoitteena saamelaiskäräjiä tyydyttävä ratkaisu. Tässä menettelyssä Saamelaiskäräjät ottaa ensisijaisen puhevallan saamelaiskäräjien saamelaisten etujen ajamiseksi. Miten taataan yhdenvertaiset oikeudet kotiseutualueella?

Alueenkäyttö kotiseutualueella
Ei voida ajatella, että lapinkylien jälkeläisten, alkuperäiskansaan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten, (lain mukainen oikeussubjekti), oikeudet alueeseen voitaisiin siirtää kolmannelle, eli Saamelaiskäräjille. Saamelaiskäräjät ei ole koskaan omistanut alueen käyttöoikeuksia – kyse ei ole alueenkäytön oikeuden palautuksesta.
Metsä- ja inarinsaamelaisten kotiseutua on entisen Kemin Lapin lapinkylien alue. Se menee osin päällekkäin saamelaisten kotiseutualueeksi määritellyn alueen.

Oikeus osallistua päätöksentekoon kotiseutualueella
Alueen paikallishallinto on kokonaisuus, joka koskee kaikkia aluetta kotiseutunaan pitävää asukasta. Saamelaiskäräjälain uudistus on vastoin perustuslain 6 §. Lakimuutos alistaa kaikki kuntalaiset saamelaiskäräjien neuvotteluvelvoitteen ja ennakkosuostumusmenettelyn alle. Se loukkaa alkuperäiskansaan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten asemaa, oikeuksia ja vapauksia, niin myös omalla kotiseudulla asuvien EU-kansalaisten asemaa ja oikeuksia täysipainoisesti ja yhdenvertaisesti olla päättämässä omaan elämäpiiriin vaikuttavissa asioissa.

Puheoikeus alueenkäytössä ja elinkeinoissa kotiseutualueella
Yhdenvertaisuus päätöksenteossa kotiseutualueen hyödyntämisessä kuuluu kaikille alueetta kotiseutunaan pitäville.

Metsä- ja inarinsaamelaisten kotiseutua on entisen Kemin Lapin lapinkylien alue. Se menee osin päällekkäin saamelaisten kotiseutualueeksi määritellyn alueen. Saamelaisryhmien oikeuksien ja vapauksien tulee olla yhtäläisiä.

Kaikilla kansalaisilla saamelaisten kotiseutualueella asuville on taattava oikeus harjoittaa kaikkia elinkeinoja vapaasti ja yhdenvertaisesti.

Alkuperäiskansaan kuuluvilla metsä- ja inarinsaamelaisilla on oikeus omaan kieleen.

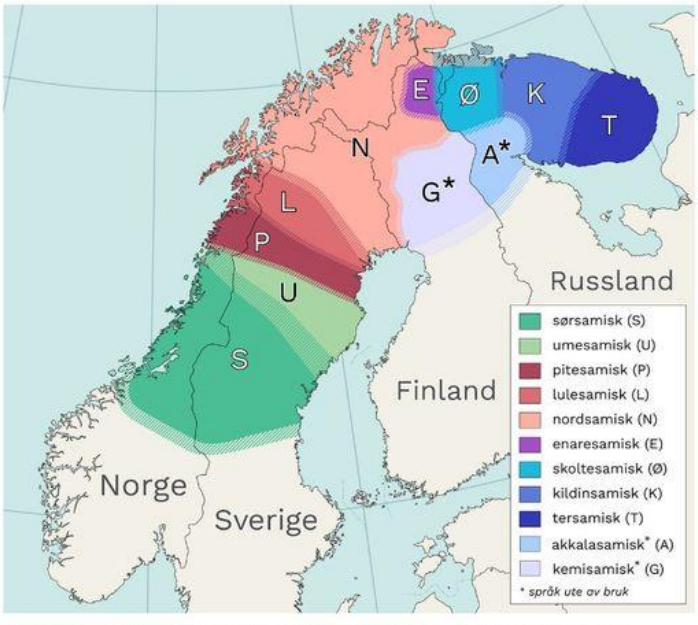

Utbredelsen til de ulike samiske språkene. Grensene og inndelingen er omtrentlig, og flere av språkene overlapper. Noen språk er ikke lenger i bruk, de er markert med asterisk (*).

Kielialuekartta

3 Saamelaisuus

3.1 Yleistä saamelaisuudesta

Suomen lainsäädäntö sääntelee saamelaisuutta ja saamelaisen kansanosan asemaa saamelaiskäräjälaissa, kielilaissa ja perustuslaissa. Kun saamelaisuuteen sisällytetään oikeuksia ja vapauksia sekä velvollisuuksia, on luonnollista, että saamelaisuus tulee määritellä tarkkarajaisesti lainsäädännössä.

Perustuslaillisessa tarkastelussa saamelaisuus ja sen määrittely nousee tärkeäksi. Se on objekti, johon kulminoituvat monet perustuslain suojan piiriin kuuluvat säädökset.

Alkuperäiskansaan kuuluvat metsä- ja inarinsaamelaiset ovat saamelaiskansan osa. Heitä koskevat ja suojaavat olemassa olevat perus- ja ihmisoikeudet, EU ihmisoikeudet, KP oikeudet (27 ART) ja kansainvälisen yleissopimuksen toimeenpanoa valvovan CERDin kannanotot.

Lakimuutoksessa tulee huomioida kansallinen perustuslaki, jonka pitäisi taata kaikille yhdenvertaisesti perus- ja ihmisoikeudet. Näköpiirissä ei ole sellaista seikkaa tai perustetta, mikä Saamelaiskäräjien oikeuttaisi sille ylivertaisen aseman.

On otettava huomioon metsä- ja inarinsaamelaisten asema saamelaisena kansaosana ja ILO 169-sopimuksen kriteerit täyttävänä alkuperäiskansana.

Saamelaiskomitean mietintö
Kantaa Suomen saamelaisuuteen on ottanut muun muassa Saamelaiskomitea mietinnössä 1973:46. Komitea on kuullut kattavasti lähes kaikkia alan asiantuntijoita.

Esimerkki s. 181; Laissa ehdotetaan muodostettavaksi yleisillä saamelaisvaaleilla saamelaisparlamentti, jossa keskushallinnon alaisena toimisi Lapinkylien muodostama paikallishallinto). Tämä tarkoittaa, että komitea tunnustaa metsä- ja inarinsaamelaiset alueen alkuperäisiksi saamelaisiksi, ja on tarkoitus, että metsä- ja inarinsaamelaiset ovat osa saamelaisten organisaatiota.

YK:n kannanotot saamelaiskysymyksiin
Saamelaiskäräjät / sen hallintoon kuuluvat henkilöt ovat valittaneet kansainvälisiin foorumeihin. Näissä prosesseissa jää alkuperäiskansaan kuuluvat metsä- ja inarinsaamelaiset alisteiseen asemaan. Heillä ei ole ollut mahdollisuutta antaa lausuntoa tai osallistua prosessiin, vaikka keskeisin asiakysymys koskee heidän oikeuksiaan ja vapauksiaan – oikeutta olla se, joksi ovat syntynyt ja kasvaneet, oikeutta osallistua täysipainoisesti kulttuurinsa harjoittamiseen. (Viittaus KP -oikeuksien 25–27 ART).

Heiltä puuttuu oikeus oikeudenmukaiseen asian käsittelyyn asiassa, jonka ratkaisuja käytetään sittemmin kansallisen oikeuden rinnalla (vaikka ne eivät sinänsä ole velvoittavaa oikeutta). (PeL 21 § Oikeusturva)

3.2 Saamelaismääritelmä, SäkäL 3 §

Uudessa saamelaiskäräjälaissa tulee säilyttää nykyisen ajantasaisen säämelaismääritelmän 3 § ja sen kohta lisäyksellä, että näyttönä riittää arkistoviranomaisen todistus polveutumisesta (ei aikamäärettä).

Saamelaismääritelmässä 3 § kohta 2 saamelaisuuden määrittelyssä nousee vahvasti esiin polveutuminen. Alkuperäiskansan kriteereissä ensisijaiseksi nousee nimenomaan polveutuminen.

Ajantasainen saamelaismääritelmä metsä- ja inarinsaamelaisten osalta (sakäL 3 § ja sen kohta 2)[2] on sanamuodoiltaan selkeä ja yksiselitteinen. Tästä seuraa, että alkuperäiskansaan kuuluvat metsä- ja inarinsaamelaiset ovat saamelaisia, näyttönä on arkistoviranomaisen todistus polveutumisesta. Saamelaismääritelmän mukaan riittää, että pitää itseään saamelaisena - ilmaisee identiteettinsä. Se on saamelaisen itsensä määrittelemä subjektiivinen oikeus. Sen lisäksi tulee täyttyä objektiivinen kriteeri; yksi lain 3 §:n 1–3 kohdista (SakäL 3 §). Eduskunta ei ole ottanut lakia säätäessään sakäL 3 § kohtaan 2 rajausta ajasta, mihin saakka polveutumista voidaan tarkastella ja pitää saamelaisuuden perusteena. Se on hyväksynyt laissa olevassa muodossa[3]. SäkäL 3 § kohdasta 2 näkyy, että eduskunnan tahto on ollut taata yhdenvertaiset oikeudet kaikille saamelaiskansoille harjoittaa kulttuuriaan perustuslain 17 §:n 3 mom. mukaisesti. Ratkaisujen tulee perustua lain sanamuodon mukaiseen tulkintaan.

Lain selkeästä sanamuodosta ei tule poiketa. Sen sisältö tulee vahvistaa sanamuodon mukaiseksi, jotta oikeudenloukkauksilta ja nöyryytyksiltä voidaan jatkossa välttyä.

3.2.1 Perusteita saamelaismäärityksen 3 §:n kohta 2 säilyttämiselle

Lainkohdan poistaminen rikkoo alkuperäiskansaan kuuluvien säkäL 3 §:n kohdan 2 mukaisien alkuperäiskansaan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten perus- ja ihmisoikeuksia asettamalla heidät alempiarvoiseen asemaan lain edessä ja valta-asemassa olevan Saamelaiskäräjien edessä sekä yhteiskunnassa.

---

[2] Saamelaismääritelmä saamelaiskäräjälain 3 § (974/1995).
Saamelainen; Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen:
1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
2**) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka**
3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa

[3] SakäL 3 § kohta 2) ”että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa;”

Perustuslakivaliokunta jo vuonna 1994 toteaa päätöksessään (PeVM 17/1994 vp), että saamelaiskäräjiä koskevaan lakiehdotuksen 3 §:ssä määritellään saamelaisen käsite. Samalla se poisti laista aikamääreen, vuosirajan, joka rajoittaisi rekisterimerkintöjen huomioimisen vain vuoteen 1875 asti. Perustuslakivaliokunta ei nähnyt myöskään tarpeelliseksi määrätä asiasta asetuksella.

Lainkohdan oikeuksien supistaminen rajaa henkilölle lain mukaan kuuluvia oikeuksia. Kukaan viranomainen tai julkista valtaa käyttävä ei voi muuttaa eduskunnan tahtoa tulkinnalla. Kaikkien ratkaisujen tulee perustua lakiin.

Ihmisoikeuskomitea ei missään yhteydessä ole vaatinut saamelaiskäräjälain 3 §:n, eikä siis myöskään siihen sisältyvää nk. lappalaisperusteen muuttamista. Ihmisoikeuskomitea päinvastoin lähtee siitä (CCPR 1.2.2019 kohta 9.11.), että lakia tulee soveltaa sen sanamuodon mukaan. Rotusyrjintäkomitea taas nimenomaisesti toteaa, että lain nykyinen 3 § on perusteltu ja linjassa ihmisoikeusvaatimusten kanssa (CERD 2.6.2022 kohta 9.8). Kysymys on siitä, että YK:n komiteoiden moitteet eivät kohdistu lainsäätäjään vaan lain soveltajaan ja käyttäjään.

Euroopan unionin ihmisoikeuksien 14 ART mukaan ” Tässä yleissopimuksessa tunnustetuista oikeuksista ja vapauksista nauttiminen taataan ilman minkäänlaista sukupuoleen, **rotuun,** ihonväriin, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, **kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen,** varallisuuteen, **syntyperään** tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintään.”

Vaikutukset ajallisen ulottuvuuden lisäämisestä tulkinnan kautta polveutumisperusteeseen ovat niin merkittäviä, että ne vaativat lain tasoisen sääntelyn. Tulkinta murtaa metsä-tunturi- ja kalastajasaamelaisten (-lappalaisten) jälkeläisten alkuperäiskansaan kuuluvien perus- ja ihmisoikeuksia, siis juuri niitä oikeuksia tulkinnalla murretaan. Se tuhoaa kokonaisen alkuperäiskansanosan olemassaoloa, metsä- ja inarinsaamelaisten saamelaisuutta.

Tuomioistuin on ottanut kantaa saamelaisuuteen tapauksessa **KHO 2022:38 (**Soklin lupapäätös). Siinä saamelaisuus liittyy Kemin lapinkylän alueeseen ja siellä harjoitettavaan poronhoitoon; KHO ilmaisee saamelaisuutta voivan olla saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Näyttää siltä, että lakia tulkitaan eri tavalla vaaliluettelon muodostamisessa kuin saamelaisen kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen harjoittamisessa.

Valikoimalla ja luokittelemalla saamelaisia lain tulkinnan avulla puututaan ihmisyyteen ja perus- ja ihmisoikeuksiin. Se on puuttumista henkilön vaalioikeuksiin ja oikeuteen osallistua omaan kulttuuriin täysipainoisena jäsenenä.

Ratkaisu loukkaa muun muassa Perustuslakia, EU ihmisoikeussopimus 17 Art (oikeuksien väärinkäytön kielto, 14 ART (Syrjinnän kielto), 8 ART (Oikeus yksityis- ja perhe-elämän suojaan - laajassa merkityksessä) , 13 (oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon), KP 25-27 ART), YK komiteoiden julistukset ja sopimukset).

Evidenssit ovat pitäviä. Suomen oikeushistoriallisesta dokumentaation mukaan Lapinkylissä ovat todistettavasti asuneet lappalaiset, joiden jälkeläisiä ovat metsä- ja inarinsaamelaiset. He ovat alkuperäisiä maamme vanhinta ja alkuperäisintä Suomen saamelaista kansanosaa ja Suomen saamelaista kulttuuria.

1550 luvulla uudistettiin verojärjestelmä, voudin tililuettelo - kaikki veroa maksavat perheen päähenkilöt on luetteloitu. Ne osoittavat, keitä asui Suomen lapinkylien lapeissa. Suomen alue oli jaettu lappeihin ja metsä- ja inarinsaamelaiset merkittiin lappalaisiksi maa-, veronkanto- ja henkikirjoihin. Viranomaiset ovat merkinneet 1550 henkilöiden alkuperää ja syntyperää koskevan tiedon viranomaisen rekistereihin.

Näyttö saamelaisuudesta 3 § ja sen 2 kohdalla on pitävä. Viimeisinä vuosina veronkanto- ja maakirjoihin on merkitty muutama uudistilallinen, mutta ne voidaan helposti ja luotettavasti havaita ja ottaa huomioon.

Maahan liittyvien oikeuksien suoja osin kulminoituu saamelaismäärittelyyn. Maa-, vero ja henkikirjat osoittavat myös maan ja siihen liittyvien erityisperusteisten oikeuksien kuuluneen lapinkylien omistukseen. Ne ovat oikeuksia, jotka periytyvät. Omistuksen ja erityisperusteisten oikeuksien siirtymisestä ei ole lain mukaista saantoa, esim. määrämuotoa tai vastiketta, joten oikeudet kuuluvat edelleen lapinkylien lappalaisten jälkeläisille.

4 Rasismin ja syrjinnän kuvaa

Syrjintä ja rasismi on tehtävä näkyväksi, jotta siihen voidaan puuttua. Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry (Lapinkylien parlamentti) ei hyväksy syrjintää. Syrjinnän tunnistaminen on tärkeä osa yhdenvertaisuuden arvioimista.

> ” Emme vaadi yhtään enempää, emme tyydy vähempään, vaadimme yhdenvertaisuutta kaikille saamelaisille”

4.1 Metsäsaamelaiset kohtaavat rajua syrjintää

HE 100:2023 saamelaiskäräjälain uudistamiseksi on kolonialismin jatkumo. 3§:n kohta 2 poistaminen lainsäädännöstä edustaa rakenteellista rasismia. HE 100:2023 perustuvan saamelaiskäräjälain uudistuksella mahdollistetaan lapinkylien metsä- ja kalastajalappalaisten jälkeläisten, alkuperäiskansaan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten saamelaisuuden, etnisyyden poistaminen. Sama lakimuutos siirtää lapinkylien jälkeläisille kuuluvia oikeuksia ja vapauksia Saamelaiskäräjien itsehallinnon alle.

Alkuperäiskansaan kuuluviin metsä- ja inarinsaamelaisiin kohdistuu laajamittaista syrjintää. Syrjinnän kohde määrittyy sakäL 3 §:n ja sen kohta 2 mukaan, ollen alkuperään ja syntyperään kohdistuvaa syrjintää. Se ilmenee mm. olemassaolon kieltämisenä (kuten ”ei ole olemassa, satuolentoja, toisen kulttuurin suomalaistuneet, uuslappalaisia”). Sitä voidaan pitää jopa joukkotuhontaan verrattavissa olevana kulttuurisena kansanmurhana. Siinä vain kansa tai kansanosa jää henkiin, mutta sen kulttuuri ja kieli tuhotaan.

On kyse alkuperän / syntyperään kohdistuvasta syrjinnästä, saamelaisuuden perustana on saamelaismääritelmän 3 §:n ja sen kohta 2 määrittelemä alkuperäiskansaa kuuluva metsä- ja inarinsaamelainen saamelainen kansanosa.

Saamelaiskäräjät epää saamelaiskäräjälain 3 §:n ja sen 2 kohdan täyttäviltä saamelaisilta pääsyn vaaliluetteloon.

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa on ollut v 2023 86 valitusta vaalioikeuksien ja ihmisoikeuksien loukkauksen sekä syntyperäänsä kohdistuvan syrjinnän vuoksi. Lisäksi vireillä on rikosoikeudellisia tutkintapyyntöjä

Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö, Lapinkylien parlamentti, teki keväällä 2024 selvityksen metsäsaamelaisten kokemasta syrjinnästä. Tulokset yllättivät. Lähes kaikki (95 %) kyselyyn vastanneet olivat kokeneet metsäsaamelaisuuden identiteettiä koskevaa syrjintää.

Vastaajista puolet sanoi kokeneensa syrjintää sosiaalisessa mediassa. Syrjintä ilmenee vihapuheena, mitätöintinä, halveksuntana, kiusaamisena, vähättelynä. Metsäsaamelaisen

kulttuurin olemassaolo kielletään, ilman tietoa ja perusteita. On mm. sanottu, että metsäsaamelaiset on keksitty heimo, taruolentoja ja feikkiä. Lisäksi tehty parjaavia meemejä ja videoita sekä kohdistettu pilkkaa metsäsaamelaiseen kulttuuriperinteeseen, pukuihin, liutuihin ja kieleen.

4.2 Ihmisoikeudet ovat jakamattomia ja ne kuuluvat kaikille

Metsä- ja inarinsaamelaiset ovat saamelaiskäräjälain 3 §:n 2 kohdan tarkoittamia alkuperäiskansaan kuuluvia saamelaisia ja perustuslain 17 § 3 momentin tarkoittamaa alkuperäiskansaa. He ovat maa- veronkanto tai henkikirjassa merkittyjen metsälappalaisten jälkeläisiä, joiden isovanhemmat ovat puhuneet lappia (tarkoittaa saamen kieltä). Alkuperäiskansaan kuuluvat metsä- ja inarinsaamelaiset ovat vanhimpia Lapin alueella asuneita saamelaisia. Alkuperä voidaan todentaa asiakirjoin ainakin 1500-luvulta lähtien.

Yksi haasteista on ollut metsäsaamelaisten asema saamelaisuudessa ja yhteiskunnassa. Saamelaiskäräjät ei toimi ajantasaisen ja voimassa olevan saamelaiskäräjälain mukaisesti. Se ei edusta kaikkia saamelaisia, kuten metsä- ja inarinsaamelaisia. (viittaus sakäL 6 §). Se näkyy rajunakin rasismina ja olemassaolon kieltämisenä saamelaiskäräjien ja useilta sen hyväksymien saamelaisten puolelta alkuperäiskansaan kuuluvia metsä- ja inarinsaamelaisia kohtaan. Siinä alkuperäiskansaan kuuluva metsä- ja inarinsaamelainen saamelaiskansanosa jää henkiin, mutta heidän kulttuurinen pääomansa tuhotaan ja kajotaan ihmisoikeussopimuksessa määriteltyihin oikeuksiinsa ja vapauksiinsa.

5 Vaikutusten arviointia

5.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Saamelaiskäräjälain muutosesityksen heikoin kohta on, että siitä puuttuu lain **vaikutusten yhteiskunnallinen arviointi.** Sen merkitystä Suomen sisäisen itsehallinnon toimivuudelle ja yhteiskuntarauhalle ei ole arvioitu.

Saamelaiskäräjien asema on julkista valtaa käyttävän yläpuolella. Saamelaiskäräjät nousee asemaan, jossa **se kontrolloi** kaikkien viranomaisten päätöksiä, onhan neuvottelujen ja ennakkosuostumus tavoitteena saamelaiskäräjiä tyydyttävä ratkaisu.

Lakimuutoksen 9 §:n mukaan: ” Viranomaisten ja muun julkisia hallintotehtäviä hoitavan on neuvotteleva saamelaiskäräjien kanssa valmisteltaessa lainsäädäntöä, hallinnollisia päätöksiä ja muita toimenpiteitä, joilla voi olla erityinen merkitys saamelaisille, pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa.

Kaikki vaikuttaa saamelaisten ja kansalaisten asemaan, vaikutusten arviointia ei ole tehty, miten vaikutukset näkyvät. Saamelaiskäräjät ja sen valitsemat saamelaiset tulevat etuoikeutetuiksi osallisiksi päätöksentekoa kaikissa **asioissa, jotka vaikuttavat tai voivat vaikuttaa saamelaiskäräjien asemaan yhteiskunnassa.** Menettely tarkoittaa päällekkäistä hallintoa yhteiskunnassa.

Saamelaiskäräjälain muutos määrittelee viranomaisten toimintaa. Se puuttuu kuntien itsehallintoon ja asettaa **viranomaisen toiminnan mahdottoman tehtävän eteen.**

Taloudelliset vaikutukset
Taloudelliset vaikutukset on aliarvioitu. Arvioidut määrärahat eivät riitä. Julkista toimintaa harjoittavien palvelujen ja suoritteiden hinnat tulevat kohoamaan Saamelaiskäräjien asemaan tulevan kontrollin myötä. Saamelaiskäräjät saa tulonsa valtion varoista. Se tarkoittaa, että valtio rahoittaa ja saamelaiskäräjät jakaa varoja haluamallaan tavalla – onko tulosvastuuta?

Valtio sitoutuu 2 §:n mukaan riittävään rahoitukseen. 9 §:ssä määriteltyjen neuvottelumenettelyjen hoitokustannus ei ole hallittavissa. Ajankäytöllisesti se ei tule onnistumaan ja tulee viivästyttämään – jopa tekemään mahdottomaksi yhteiskuntaa palvelevien hankkeiden kuten kaavoituksen hoitamisen.

Saamelaiskäräjien oman edun valvonta tulee syrjäyttämään muiden elinkeino- ja yritystoiminnan – on aiheellinen huoli matkailussa.

Uuden julkista valtaa käyttävän itsehallinto-organisaation laissa mainittu toiminta lamauttaa julkista valtaa käyttävän viranomaiskoneiston. Saamelaiskäräjien kuin myös julkishallinnon organisaatiot. Virkamiesten ns huolenpitovelvoite Saamelaiskäräjien uusien 9 §, 9a, ja 9b pykälissä mainittuja kohtia

Kaikkien viranomaisten ja julkista hallintotehtävää hoitavien laajennettu neuvotteluvelvoite ja ennakkosuostumusmenettely kirjallisine selvityksineen räjäyttävät virkamiehen työmäärän.

Lakimuutoksen mukaan saamelaisten valtaoikeudet ulottuvat läpi koko Suomen julkisen hallinnon ja julkisia hallintotehtäviä hoitavien instituutioiden ja laitosten päätöksentekoon. Tavoitteena on saamelaiskäräjien vallan, itsemääräämisoikeuden, vahvistaminen.

Lakiesityksestä ilmenee, että neuvotteluvelvoite koskee laajasti kaikkia viranomaisia ministeriöistä ja julkisiin hallintotehtäviä hoitaviin yksityisiin toimijoihin. Erityisesti sillä on merkittävää valtaa kuntien ja aluehallinnon päätöksentekoon (aloiteoikeudesta aina ko. elimessä tehtäviin yksittäisiin ratkaisuihin).[4] Julkista hallintotehtävää ja viranomaistoimintaa hoitavat muun muassa ministeriöt, tuomioistuinlaitokset, syyttäjälaitos, poliisi, puolustusvoimat, joka sai kehotuksen neuvotteluvelvoitteen toteuttamisesta Nato -harjoitusten järjestämisestä saamelaisten kotiseutualueella kuin covid- pandemian liittyvistä toimintojen rajoituksista.

Lakiesityksestä ilmenee, että päätösvalta neuvotteluvelvoitteesta jää saamelaiskäräjien päätösvallan alle. [5]

Eriarvoisuus

Tämän päivän Suomessa on kahdenlaisia saamelaisia, saamelaiskäräjien hyväksymiä ja tunnistamia saamelaisia ja saamelaiskäräjien määrittelemiä statuksettomia, hyljeksittyjä saamelaisia.
Alkuperäiskansaan kuuluvat metsäsaamelaiset ovat yksi neljästä saamelaiskansanosasta. Toinen Saamelaiskäräjien rasismin ja hyljeksinnän kohteena oleva alkuperäiskansaan kuuluva saamelaiskansanosa ovat suurin osa inarinsaamelaisia. Tilanteemme saamelaisina on samankaltainen, kuulummehan alkuperältämme ja syntyperältämme juuri tuohon saamelaiskäräjälain 3 § kohta 2 määrittelemään saamelaiseen kansaan.

Saamelaiskäräjät on lain kautta asetettu käyttämään julkista valtaa saamelaisuudessa. Julkista valtaa käyttävää sitoo Suomen lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset. On irvokasta, kuinka on mahdollista, että näitä ajantasaisia säädöksiä voidaan käyttää valikoivasti, siis mitätöimään Suomen alkuperäistäkin alkuperäisempään, alkuperäiskansaan kuuluvia metsä- ja inarinsaamelaisia vastaan. Samalla saamelaiskäräjät varmistaa, että lain tarkoittamat oikeudet ja vapaudet kuuluvat vain

[4] HE 274/2022 s 62 ”Esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla muu julkisia hallintotehtäviä hoitava toimija on Business Finland Oy ja valtiovarainministeriön hallinnonalalla Fingrid ja Gasgrid. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla yliopistot ja ammattikorkeakoulut hoitavat myös julkisia hallintotehtäviä.

HE 274/2022 s 62 ” Saamelaiskäräjät tulee jatkossakin priorisoimaan, mitkä ovat ne viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toimenpiteet, jotka vaikuttavat kaikista eniten saamelaisten oikeuksien toteutumiseen ja mistä olisi tämän vuoksi syytä käydä neuvotteluja.”

[5]

Saamelaiskäräjien valitsemalle saamelaiskansanosalle. Saamelaiskäräjien toiminta on ihmisoikeuksien polkemista, olemassaolon kieltämistä, syrjintää, lakien ja kansainvälisten sopimusten väärinkäyttönä (viittaus EU ihmisoikeussopimukseen, syrjinnän kieltoon, YK:n alaisten järjestöjen julistuksiin, Suomen perustuslakiin ja saamelaisia koskeviin lainsäädäntöihin).

5.2 Lyhyt analyysi HE 100:2023

Hallituksen esityksestä puuttuu lain vaikutusten arviointi. Lakimuutoksen tavoitteet kertovat, mihin lain kautta pyritään. Tämä analyysi raottaa sitä, mihin laki toteutuessaan taipuu ja johtaa. Analysoinnin tarkoitus on nostaa näkyväksi saamelaiskäräjien nykytilannetta, ja sitä, miten se on toiminnassaan alkanut toteuttamaan HE 100:2023 esitettyjä tavoitteita. Analyysissä on hyödynnetty myös saamelaiskäräjämyönteisiä akateemisia väitöskirjoja, jotka avaavat hallituksen esityksessä 100:2023 esiintyviä käsitteitä ja periaatteita.

Tähän on otettu viimeaikaista saamelaiskäräjien yhteiskunnallista toimintaa, jota tutkimalla on päädytty arvioimaan saamelaiskäräjien tulevaa toimintaa. Analyysi perustuu muun muassa Saamelaiskäräjien viimeaikaiseen toimintaan (laillisiin, lain rajoilla oleviin ja lainvastaisiin tekoihin), valituksiin, saamelaiskäräjien solmimiin sopimuksiin, neuvotteluihin, saamelaiskäräjiä lähellä oleviin tutkimuksiin, poliittiseen tilanteeseen, vaaleihin, saamelaisten kotiseutualueella tapahtuviin tekoihin jne. Teot näyttävät ylilyönneiltä tai arviointivirheiltä, mutta se vaikuttaa kaavamaiselta toiminnalta ja niille näyttää löytyvän tarkoitus ja motiivi.

Lain esitöissä ilmaistaan Saamelaiskäräjien kiireellisempänä tavoitteena olevan ”korjata nykytilanne lain 3 §:n osalta”

Saamelaiskäräjälain muutosesityksen, HE 100:2023 mukaan 3 §:n kohta 2 poistetaan.

Ongelmat saamelaisuudessa eivät korjaannu poistamalla alkuperäiskansaan kuuluvalta metsä- ja inarinsaamelaisilta alkuperä ja identiteetti ja lain suoma suojaa saamelaisuudessa.

Muutos kohdistuu 3 §:n 2 kohdan määrittelemään ihmisen alkuperään ja syntyperään. voi kuvata myös rodullistamiseksi. Alkuperäiskansaan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten omaa identiteetin ilmaisua ei päätöksenteossa kuulla - sen yli kävellään. Mikä on syrjityn saamelaisen arvo?

Muutos kohdistuu alkuperäiskansaan kuuluvaan saamelaiseen kansaosaan, metsä- ja inarinsaamelaisiin. Alkuperäiskansaan kohdistuvana päätöksenä

Ei ole olemassa perusteltua syytä murtaa henkilön etnisyyttä, oikeutta alkuperään tai syntyperään. Mikäli saamelaiskäräjälain muutos tulee voimaan, se puuttuu ihmisyyteen – ihmisen oikeuksiin ja vapauksiin olla se, joksi on syntynyt ja kasvanut. Alkuperäiskansaan kuuluvilta metsä- ja inarinsaamelaisilta poistetaan lain suoja, olemassaolon oikeutus alkuperään ja syntyperään. Se on vuosisadan räikeimpiä Ihmisen perus- ja ihmisoikeuksien loukkaamista.

Vaikutus VALTA-ASEMAAN

Kenelle itseasiassa itsehallintoa ollaan luomassa
Tietääkö lainsäätäjä kuka vallassa on seuraavien vaalijärjestelyjen jälkeen? Oikeuksia ja velvollisuuksia ei voi luoda sumealle joukolle, joka itse määrittelee itsensä.
Kuinka voidaan varmistaa se, että itsehallintoa harjoittava on se, joksi itse itseään väittää, jos se luo vaaliluettelon joka kerta uudelleen tarkistaen jäsenensä kelpoisuuden.
Demokratian puuttuessa vallassa oleva varmistaa etukäteen vaalituloksen ja sukujen vallassa pysymisen.

Saamelaismäärittelyn hämärtäminen ja julkista valtaa käyttävän päätösvallan jättäminen sen omaan ryhmähyväksyntään on arveluttavaa. Kyse on arkaluonteisesta tiedosta, etnisyyden määrittelystä, joka liittyy alkuperään ja syntyperään. Toiminnasta puuttuu avoimuus. Ihmisen henkilöön menevien arvioinnin perustuminen useamman sukupolven takaisesta ensiksi opitusta kielestä ei ole vahva näyttö. Kieli sinänsä ei todenna alkuperää, eikä se ole alkuperäiskansan kriteeri. Niin monet alkuperäiskansaan kuuluvat ovat yhteiskunnan puhdistuksessa menettäneet kielensä ja silti ovat alkuperäiskansaa.

Pohjoissaamelaiset, porosaamelaisten jälkeläiset haluavat turvata valta-asemaansa. Kiistanalainen Nickulinin tilastotieteiden gradu on saamelaisuuden määrittelyn pohjana ei kestä kriittistä arviointia. Saamelaiskäräjien ja vaalilautakunnan vaaliluettelon muodostaminen on kulissi ”samanmielisten” pohjoissaamelaisten sukujen dynastian muodostamiselle (kulissiin kuuluu kolttien hyväksyminen).

Vaaliluettelon muodostamisen tarkoittaa käytännössä henkilön hyväksymistä saamelaiseksi, harjoittamaan saamelaista kulttuuria ja osallistumaan sen päätöksentekoon.

Ei voida kiertää tosiseikkoja, että Saamelaiskäräjät valikoidessaan henkilöitä vaaliluetteloon, tekee ratkaisuja, jotka perustuvat muihin seikkoihin kuin eduskunnan säätämiin oikeusnormeihin.

Esimerkkejä vaaliluetteloon hakeutumisen hylkääminen

1) Vaaliluetteloon hakeutumisen hylkääminen kohdistuu ajantasaisen lain 3 §:n ja sen kohdan 2 määrittelemiin saamelaisiin, tunturi-, metsä- ja kalastajalappalaisten jälkeläisiin.

2) Vaaliluetteloon hakeutumisen hylkääminen perustuu omavaltaiseen tulkintaan (EI ajantasaiseen lainsäädäntöön), että toteen näytetty saamelaisuus olisi vanhentunut, (eli rekisterimerkintä olisi liian kaukainen). Aikamäärettä, rajoittavaa vuotta 1875 ei ole lain 3 §:n kohdassa 2[6]. Toisekseen aikamääre ei selitä tai todista kulttuurin olemassaoloa tai puuttumista. Aikamääreeltä puutuu lakiperuste.

Esimerkkejä vaaliluettelosta poistamisesta (vaaliluettelon puhdistaminen)

[6] Ratkaisujen hylkäämiseen käytetään vuosilukua 1875. Eduskunta lakia säätäessään ei ole sisällyttänyt lakiin aikamäärettä. Perustuslakivaliokunta on nähnyt aikamääreen rajoittavan metsä- ja inarinsaamelaisten olemassa olevia oikeuksia. Perusteltua on kysyä, miksi lakiin olisi pitänyt ottaa vuosi 1875, kun viranomaiset ovat lopettaneet lappalaismerkintöjen teon jo sitä.

Saamelaiskäräjien tavoitteena on poistaa saamelaisuus, joka määritellään alkuperän ja syntyperän perusteella. Ajantasaisen saamelaiskäräjälain 3 §:n kohta 2 määrittää saamelaiseksi henkilön, joka on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi[7] maa-, veronkanto- ja henkikirjassa.

Metsä- ja inarinsaamelaiset täyttävät saamelaisuuden 3 § 1 momentin lisäksi polveutumisen eli lappalaismerkinnän lain täsmällisen sanamuodon mukaisesti.

Saamelaiskäräjät käyttää perusteena YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisun omaan tulkintaansa. ja väärinkäyttää ratkaisua.

Ihmisoikeuskomitea ei missään yhteydessä ole vaatinut saamelaiskäräjälain 3 §:n, eikä siis myöskään siihen sisältyvät nk. lappalaisperusteen muuttamista. Ihmisoikeuskomitea päinvastoin lähtee siitä (CCPR 1.2.2019 kohta 9.11.), että lakia tulee soveltaa sen sanmuodon mukaan. Rotusyrjintäkomitea taas nimenomaisesti toteaa, että lain nykyinen 3 § on perusteltu ja linjassa ihmisoikeusvaatimusvaatimusten kanssa (CERD 2.6.2022 kohta 9.8). Kysymys on siitä, että YK:n komiteoiden moitteet eivät siis kohdistu lainsäätäjään vaan lain soveltajaan eli korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Keskinen ongelma on se, että lakia ei ole sovellettu sen sanamuodon mukaan.

Suomi ja Lappi ei ole valmis saamelaiskäräjien itsehallinnolle. Vaikutusten arviointia itsehallinnon aiheuttamista muutoksista ja sen tuomasta epävakaudesta ei ole selvitetty. Saamelaisten vaikutus saamelaiskäräjälakimuutokseen ja lain sisältöön on vain saamelaiskäräjien edunvalvontaa.

Saamelaiskäräjät ja yhteiskunta
Mikäli jollakulla on hallinnassa tällaisia oikeuksia, kun saamelaiskäräjälain muutosesitys antaa ymmärtää, niin se taho tuskin jättää niitä hyödyntämättä. Hallituksen esityksestä käy ilmi, että tavoitteena on kehittää dynaamista hallintoa.

Saamelaiskäräjien tavoitteena näyttäytyy itsehallinnon laajentaminen koskemaan yhteiskuntaa – valtiota, aluetta – kuntaa. Se kurottaa myös kansainväliseen edustukseen ja omien tarkoitusperien avaamiseen hakemalla mandaattia edustaa alkuperäiskansaa.

[7] Saamelaismääritelmä saamelaiskäräjälain 3 § (974/1995).
Saamelainen; Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen:
1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
2**) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka**
3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa

Saamelaiskäräjät on valmistellut huolella itsehallintoon siirtymistä. Se on laskelmoinut, että siirtyminen merkittäväksi vallankäyttäjäksi yhteiskunnassa tapahtuu alkuperäiskansa -statusta ja saamelaisuutta systemaattisesti hyödyntäen.

Saamelaiskäräjien toimintaa kuvaa voimakas kansainvälinen toiminta ja samaistuminen maailmalla olevien alkuperäiskansan historioihin.

Martin Schein monialaista roolia ei tarvitse vähätellä; hän toimii taustalla ja hyödyntää kansainvälisiä suhteita ja kokemustaan toimiessaan Saamelaiskäräjien neuvonantajana.

Saamelaiskäräjät ei ole enää pieni tekijä, se on onnistunut merkittävän aseman vahvistamisessa suomalaisessa yhteiskunnassa. Saamelaiskäräjät hyödyntää julkista mediaa ja konsultteja apunaan oikeanlaisen mielikuvan, imagon muokkaamisessa. Se saa rahoituksen valtion varoista. Lakimuutos turvaa sille riittävän rahoituksen.

Saamelaiskäräjät on laajentamassa itsehallintoa voimakkaasti. Itsehallinto on aina vallankäyttöä, mutta samalla se kaventaa muiden asemaa ja lisää eriarvoisuutta.

Lähestymistapa on neuvottelut viranomaistahojen kanssa, ensimmäisenä tavoitteena päästä asemaan organisaatiossa. Se tarkoittaa pidemmällä tähtäyksellä Saamelaiskäräjien pysyvän edustuksen saamista.

Laajennettu neuvottelumenettely ja ennakkoratkaisumenettely toimivat yhteiskunnan kontrolloinnissa ja sen päätöksentekokyvyn lamauttamisessa sekä Saamelaiskäräjien valta-aseman dynaamisessa kasvattamisessa erinomaisesti. Kaikkia viranomaisia koskeva neuvotteluvelvoite takaa ovien avautumisen Saamelaiskäräjiä kiinnostaviin paikkoihin. Esimerkkeinä Saamelaiskäräjät nimeää yliopistot, ammattikorkeakoulut, Finngrid Oy:n Gasgrid Finland Oy:n, Business Finlandin. Jos katsotaan listaa, ne esimerkin omaisesti kuvaavat neuvotteluvelvoitteen kohteita hyvin; Ne on haettu niin kaukaa kielen ja kulttuurin itsehallintoa koskevista asioista. Tavoitteena näyttää olevan yhteiskunnan julkishallinto. Me tiedämme, että ministeriöissä on virkamiehiä, samoin tuomioistuinlaitoksessa, syyttäjälaitoksessa, poliisissa, puolustusvoimissa… lista tarkoittaa kaikkia viranomaisia.

Lain velvoittamana viranomaistahon vastustukselta ”leikataan terä” yhdenvertaisuudelta ja tasapuoliselta kohtelulta. Kuin huomaamatta tällä raivataan pois muut saamelaiskansanosat ilman, että tekoa voitaisiin luokitella syrjinnäksi.

Yliopistojen itsenäinen asema ja tutkimuksen vapaus murretaan saamelaistutkimuksessa. Metsä- ja inarinsaamelaisuuden tutkimus loppuu, kun sakäl 3 §.n kohta 2 poistetaan. Metsä- ja inarinsaamelaisten saamelainen kulttuuri ja historia häivytetään. Saamelaiskäräjien vahva tutkimuksen ohjaus johtaa saamelaiskäräjämyönteiseen tutkimukseen. Se johtaa lapinkylien jälkeläisten, metsä- ja inarinsaamelaisen historian häivyttämiseen ja korvaamiseen ohjauksen suuntaisella tutkimuksella.

Saamelaiskäräjien aseman vahvistaminen ja lainsäädännön haastaminen näyttää noudattavan dynaamisen itsehallinnon periaatteita. Lakeja tulkiten haetaan kohteita, joissa Saamelaiskäräjät haluaa muutosta.

Esimerkki: Saamelaiskäräjien vaalit 2023 ja KHO:n päätöksellä vaaliluetteloon määrättyjen henkilöiden poistaminen (erottaminen) on haastaa oikeuslaitos. Paliskuntien jättäytyminen pois Paliskuntain Yhdistyksestä on kokeilu, miten oikeusvaltio reagoi.

Paineita lisätään valittamalla kansainvälisiin instansseihin.

Saamelaiskäräjien eettisten ohjeiden mukisessa ohjauksessa oleva tutkimus luon disinformaatiota.

Juha Guttormin väitöskirja, Saamelaisten itsehallinto Suomessa – dynaaminen vai staattinen antaa viitteitä dynaamisesta itsehallinnosta ja toimintamalleista.

Anne-Maria Maggan Siidan lait, Saamelaisen poronhoidon oikeusperiaatteet ja -teoriat on ilmiöitä luova väitöskirja. Tähän analyysiin sieltä voi nostaa kuvauksen, miten toimitaan (mitkä ovat hyväksyttyjä tapoja vastata konflikteihin ja siidan lakien rikkomiseen): (s. 174)

1. *Konfliktien välttely*
2. *Selittäminen puhumalla ja sopimalla* --- (neuvottelumalli)
3.*Sosiaalinen suhteiden katkaisu*
4. Julkinen häpäiseminen
5. Yhteisöstä erottaminen

Emme tunnista tätä saamelaiseksi tapaoikeudeksi tai siidan oikeudeksi. Se on enemmänkin nykyisten tapahtumien käsikirjoitusta. Esimerkkinä on Kari Kyrön ja 86 muun vaaliluettelosta poistaminen. Julkinen häpäisy on Saamelaiskäräjien rangaistus.

Elämme murrosvaihetta. Saamelaiskäräjät hakee itsehallintoa, joka tähtää kontrollin ja vallan käyttöönottamiseen yhteiskunnassa.

Alkuperäiskansaan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten asema sekä yhdenvertainen oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja ympäristönsä kehitykseen niin saamelaisessa yhteiskunnassa kuin ylipäätään yhteiskunnassa tulee turvata.

Ongelma on, että Saamelaiskäräjät hakee määräävää asemaa yhteiskunnassa asioissa, jotka ovat kaikkien saamelaisten ja Suomen kansalaisten oikeuksia ja vapauksia. Ei ole olemassa ”vaapaana olevia oikeuksia”, jotka voisi palauttaa Saamelaiskäräjille. Kyse ei ole ollut enää pitkään aikaan kielestä ja kulttuurista, vaan Saamelaiskäräjät hakee voimakkaasti omaa ylivertaista asemaa viranomaisissa, paikallisessa, alueellisessa ja kansallisessa keskushallinnossa sekä tähyää sijaa kansainväliseen vaikuttamiseen ja yhteyksiin.

Laki voimaan tullessaan tarkoittaa tosiasiallista metsä- ja inarinsaamelaisien oikeuksien ja vapauksien menetystä, puhevaltaoikeuden menetystä ja syrjäyttämistä yhteiskunnallisesta päätöksenteosta omassa asiassa. Kyseessä ovat mitä suuremmassa määrin SakäL 9 §:ssä luetellut asiat.

Kyse on oikeudesta saamelaisuuteen, ihmisyyteen ja oikeudesta identiteettiin - esivanhempien kulttuuriin. Kyse on oikeudesta olla täyspainoisesti se, joksi on syntynyt ja kasvanut. Kyse on KP-sopimuksen artikloista 25, 26 ja 27.

Alkuperäiskansaan kuuluvilla metsä- ja inarinsaamelaisilla on oikeuksia ja vapauksia ihmisinä, kansalaisina ja **saamelaisina**. Olemme tilanteessa, jossa olemassaolo metsä- ja inarinsaamelaisena on uhattuna. Emme näe muuta keinoa yhdenvertaisuuden saavuttamiseen kuin syrjinnän ja eriarvoisuuden näkyväksi tekemisen. Oikeusvaltion arvot ovat vaarassa.

Asema

Asema -sana yhteiskunnassa ja saamelaisuudessa on hyvä ilmentämään tilannetta, jossa tällä hetkellä elämme.

Saamelaiskäräjät käyttää kolonisaation periaatteita mitätöidäkseen alkuperäiskansan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten olemassaolon. Saamelaiskäräjät, valitsemiensa saamelaisten edunvalvontaelin, on Timosen toimikunnassa laatinut saamelaiskäräjälain muutosesityksen. Sen mukaan Saamelaiskäräjälain uudistuksen kiireellisimpänä asiana on hävittää alkuperään ja syntyperään perustuva saamelaisuus, eli poistaa voimassa olevasta lainsäädännöstä SakäL 3 §:n kohdan saamelaismääritys. Se tarkoittaa lainsäädännön suojan viemistä alkuperäiskansaan kuuluvalta metsä- ja inarinsaamelaisilta. Se tarkoittaa alkuperän ja syntyperään kohdistuvaa syrjintää ja rasismia (PeL 6 § vastaisuus, EU Ihmisoikeuksien 8, 13,14, 17 ja 18 ART vastaisuus). Se johtaa oikeuksien ja vapauksien siirtämiseen sekä lapinkylien jälkeläisten omistuksen suojan murtamiseen (PeL 15 § vastaisuus).

Saamelaiskäräjät ottaa toimintatavakseen käyttää neuvottelumenettelyä (ensisijaista puhevaltaa) solmimalla yhteistoimintasopimuksia ja eettisiä ohjeita toimintamalleiksi. Se nimeää omia edustajia ja verkostoituu vahvistanut asemaansa. Saamelaiskäräjät ei edusta kaikkia Suomen saamelaisia (SakäL 6 § vastaisuus).

Saamelaiskäräjät on ottanut aseman, jossa se valikoi jäseniään, hylkää sakäL 3 § kohta 2 mukaiset saamelaiset syntyperän ja alkuperän perusteella. Valikointia tapahtuu myös ryhmähyväksyntään perustuen, jolloin samojen vanhempien jälkeläisistä osa kelpuutetaan osa jää ulkopuolelle, perusteena jonkin henkilön ominaisuus tai muun seikka. Saamelaiskäräjät puhdistaa toistuvasti vaaliluettelon joka vaalien yhteydessä. Se erottaa vaaliluettelosta alkuperäiskansaan kuuluvia saamelaisia, jotka KHO on määrännyt merkittäväksi sinne oikeusvoimaisella ja pysyväksi tarkoitetulla ratkaisulla.[8]

Saamelaiskäräjät vaikuttaa etukäteen saamelaiskäräjien vaalitulosta. Vallassa pysymisen varmistaminen ylläpitää valta-asemaa. Vaalituloksen varmistaminen ennakkoon pitää aseman vakaana.

[8] Saamelaiskäräjät laatii vaaliluettelon aina jokaisen vaalin alla uudelleen ja Saamelaiskäräjät erotti vuoden 2019 vaalien vaaliluettelosta vajaa 100 henkilöä ja v 2023 saamelaiskäräjävaalien vaaliluettelosta n. 80 henkilöä, joilla oli Korkeimman hallinto-oikeuden oikeusvoimainen ja pysyväksi tarkoitettu päätös vaaliluetteloon merkitsemisestä. (Todelliset luvut tietää vain Saamelaiskäräjät, sillä kaikki erotetut eivät jaksaneet valittaa).

Saamelaiskäräjien syrjivä alkuperäiskansanosaan kohdistuva toiminta on muun muassa vaalioikeuksien, PeL 6 §, 21 §, EU Ihmisoikeuksien 8, 13,14, 17 ja 18 ART, YK:n voimassa olevien ihmisoikeussopimusten, KP 25-27 ja CERDin kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen vastaisuutta.

Alkuperäiskansaan kuuluvat metsä- ja inarinsaamelaiset hakeutuvat vaaliluetteloon, koska

1. Vaaliluetteloon hakeutuminen tarkoittaa täysivaltaisuuden toteutumista saamelaisessa yhteisössä. Se tarkoittaa oikeutta paitsi omaan kieleen ja kulttuuriin niin myös osallistumista saamelaisuudessa ja oikeutta osallistua päätöksentekoon omassa kulttuuriyhteisössä.
2. Saamelaiskäräjät käyttää vaaliluettelosta ja täysipainoisesta saamelaisuudesta erottamisesta kaunista puheilmaisua `vaaliluettelon uudelleenlaatiminen´. Vaaliluettelosta poistaminen on irtisanomista saamelaisesta yhteisöstä.

Oikeusprosesseja näiden erotettujen osalta on käyty korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Alkuperäiskansaan kuuluvalla metsä ja inarinsaamelaisella voi olla jopa 5 oikeusvoimaista KHO:n oikeusvoimasta pysyväksi tarkoitettua ratkaisua (PeL 21 §:n suoja ei toimi, samassa asiassa annetaan vaalivuosittain uusi ratkaisu).

Saamelaiskäräjävaalit 2023 määrättiin uusittavaksi. Saamelaiskäräjien johtoa vastaan oli tehty tutkintapyyntöjä. Ihmetyttää, että rikostutkinnan kohteena oleva julkista valtaa käyttävä saamelaiskäräjien johto ja vaalilautakunta oli järjestelyvastuussa uusintavaaleissa 2024. Näistä vaaleita on tehty 22 valitusta.

Onko perusteltua antaa julkista valtaa ja itsehallintoa antaa toimijalle, joka käyttää asemaansa väärin, joka ei pitäydy lain sille antamien valtuutusten puitteissa? Saamelaiskäräjälain muutosesitys on ylimalkainen, sumea ja sisältää laajoja käsitteitä, jotka käytännössä antavat mahdollisuuden laajaan itsehallintovaltaan yhteiskunnassa.

6 Oikeusvaltiotarkastelua

Elämme eurooppalaisessa oikeusvaltiossa.

Haastaako Saamelaiskäräjät Suomen ja sen suvereenin aseman?

Pauline Koskelo, Euroopan tuomioistuimen tuomari, on tuonut julki huolensa eurooppalaisissa valtioissa kasvavasta ilmiöstä; ääriliikkeet pyrkivät vahvistamaan asemaansa yhteiskunnassa ja asettavat oikeusvaltion koetukselle. (Paulinen Koskelo HS haastattelu, ja Kotkaniemi Foorum 7.8.2024)

Pauline Koskelo: HS 16.3.2024 ”Kansalaisten Euroopassa on syytä avata silmät. Ihmisten on ymmärrettävä, miten suuret vaarat piilevät siinä, jos valtaan pääsevät ihmiset, jotka ovat valmiita horjuttamaan oikeusvaltion periaatteita”.

Horjuttaako Saamelaiskäräjät tahallisesti oikeusvaltiota ja tuomioistuimen asemaa? Onko saamelaiskäräjät nousemassa yhteiskunnassa asemaan, jossa se voi neuvotella saamelaiskäräjälain uudistuksen 9 §:n hengessä perus- ja ihmisoikeuksista sekä tehdä niistä sopimuksia? Tuleeko se ottamaan aseman, jossa se kontrolloi ja alistaa kaikki viranomaiset ja julkista valtaa käyttävät itsehallintonsa palvelukseensa.

Alkuperäiskansaan kuuluvien metsä- ja inarinsaamelaisten saamelaisuus ja olemassaolo poistetaan kansallisista säädöksistä. Saamelaiskäräjälain muutosesitys antaa dynaamiselle hallinnolle hyvän pohjan.

Saamelaiskäräjälain muutosesitykseen sisältyy itsehallinnon luominen kielen, kulttuurin ja vahvan aseman luominen.

Saamelaiskäräjät on lanseeraamassa uudenlaisen vallankäytön järjestelmän käyttöönsä. Se ottaa aseman ja kontrollin yhteiskunnasta.

Laajennettu neuvottelumandaatti ja ennakkosuostumus ovat uusia tapoja luoda itsehallintoa yhteiskunnassa. Asia kerrallaan neuvotellaan tavoitteena saamelaiskäräjiä tyydyttävä ratkaisu. Mikäli sillä ei päästä toivottuun ratkaisuun jatketaan neuvotteluja ja käytetään ennakkosuostumusmenettelyä. Katkaistaan sosiaalisia suhteita. Neuvotellaan valtion ylimpien päättäjien kanssa, pitkitetään ja vaikeutetaan asian etenemistä. Vedotaan taloudelliseen tilanteeseen ja kasvatetaan rahoitusta sekä haetaan uusia rahoituskanavia.

7 Lopuksi

Saamelaisuutta leimaavat noin isot ristiriidat, rasismi ja yhdenvertaisuuden puute

Saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävän etnisen alkuperäiskansanryhmän, metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaisten, oikeudellisen aseman turvaaminen tulee ottaa osaksi saamelaiskäräjälainsäädäntöä.

Suomen oikeusvaltioperiaatetta, demokratiaa, perus- ja ihmisoikeuksia ja muita näihin liittyviä periaatteita horjutetaan saamelaiskäräjälain muutoksella. Tätä lain muutosesitystä arvioitaessa tulee tarkastella, kestääkö tuomioistuinlaitoksen riippumattomuus muutoksen tuomat paineet. Tällä saamelaiskäräjälain muutoksella on perustavaa laatua oleva vaikutus vakaan yhteiskuntamme perusrakenteisiin, niihin oikeuksiin, joihin tämä kansakunta luottaa. Tasa-arvoisessa oikeusvaltiossa maan kansalaiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Saamelaiskäräjälaki on syrjivä laki.

Kaikki nyt yhdelle kaavaillut edut tulee ulottaa yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden takaamiseksi kaikille saamelaisille.

Suomen kansalaisille tärkeiden perusoikeuksien määräämistä siirretään perustuslaista alemman tason lainsäädäntöön, vedoten kansainvälisiin säädöksiin, perustuslain 121 § 4 momenttiin ja hallituksen esityksen asteella olevaan saamelaiskäräjälain muutokseen.

Saamelaiskäräjälakiesityksen HE 100:2023 ei sovellu oikeusvaltioon oikeusperiaatteisiin.

Merja Mattila
puheenjohtaja
Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry
merja.mattila@metsasaamelaiset.fi